

Етнокультурна варіативність соціалізації та виховання дітей

Олена Никоненко

*кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: nikonenkoev@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-0794-7905*

Найбільші досягнення етнопсихології пов'язані з вивченням проблем соціалізації дітей різних народів, в різних культурах. Соціалізація - процес інтеграції людини в людське суспільство, придбання нею досвіду, який потрібен для виконання соціальних ролей [1]. Сучасні порівняльно-культурні дослідження соціалізації дітей охоплюють широке коло тем, які умовно можна розділити на чотири групи:

- Вивчення процесу соціалізації, її засобів, методів і специфічних способів освоєння дітьми культури свого народу.

- Дослідження взаємозв'язку між вихованням дітей та іншими аспектами життєдіяльності суспільства. Особлива увага надається соціальним інститутам, що визначають мету та засоби виховання та контролюють її результати.

- Порівняння обумовлених культурою безпосередніх результатів соціалізації. В цьому випадку дослідників цікавить, чим відрізняються діти, що виростили в різних соціокультурних середовищах, які їх цінності, ідеали, стереотипи поведінки.

- Вивчення віддалених результатів соціалізації, тобто властивому культурі взаємозв'язку між методами виховання дитини і характером дорослої людини.

М. Херсковіц запропонував поняття «інкультурація» - процес освоєння людиною властивого культурі світобачення і поведінки, внаслідок чого формується її когнітивна, емоційна і поведінкова схожість з представниками даної культури. Процес інкультурації починається з моменту народження - з придбанням дитиною перших навиків і освоєння мови і відбувається без спеціального навчання, в ході повсякденної взаємодії з дорослими людьми на основі накопичення власного досвіду. Кінцевий результат процесу інкультурації - надбання компетентності в мові, ритуалах, цінностях своєї культури. Процеси соціалізації та інкультурації протікають одночасно, і без входження в культуру людина не може існувати і як член суспільства.

Херськовіц виділяє *два етапи інкультурації*: 1. етап дитинства - освоєння мови, норм і цінностей культури, але дитина обмежена в правах вибору або оцінки цих норм, які транслуються дорослими через систему покарань і заохочення; 2. етап зрілості - входження в культуру не закінчується з досягненням людиною повноліття, але інкультурація у дорослих носить переривистий характер і торкається окремих фрагментів культури- винаходів, нових ідей, при цьому доросла людина має можливість приймати або відкидати те, що їй пропонується культурою, має можливість не тільки зберігати, але і розвивати культуру. В етнопсихології використовується поняття *культурної трансмісії* -

це механізм за допомогою якого етнічна група передає свої специфічні якості, етнічно-психологічні особливості новим членам, перш за все дітям шляхом активного залучення до спільної діяльності та навчання. Звичайно виділяють 3 види трансмісії: *вертикальна трансмісія*, в процесі якої культурні цінності, уміння, вірування передаються від батьків до дітей; *горизонтальна трансмісія* дитина освоює традиції культури в спілкуванні з однолітками; «*непряма трансмісія*» - людина навчається в школах, вузах, у родичів, сусідів [2].

Згідно досліджень в **простих культурах** велике значення набувають **норми спорідненої і сусідської взаємодопомоги**, розвиваються колективістські риси особистості, діти звикають допомагати батькам в підвищенні економічного благополуччя сім'ї і в турботі про молодших дітей. **В складних же культурах** з безліччю різних соціальних ролей і ієрархічною структурою, де навіть родичі часто виступають як конкуренти, у дітей виховується уміння добиватися допомоги в досягненні своєї мети, егоїстична домінантність, дух суперництва, конкуренції. В культурах, де збереглися **традиції великої сім'ї**, що складається з декількох поколінь: інтереси яких могли не співпадати і була потрібна авторитарність для збереження порядку в сім'ї (Індія, Кенія, Японія), діти частіше проявляли агресію — робили зауваження, нападали, прагнули командувати молодшими братами та сестрами. В країнах, де переважають **нуклеарні сім'ї** (США, Мексика, Німеччина), не вимагається проявляти авторитарну поведінку в сім'ї, і діти засвоюють більшою мірою дружні форми поведінки [3].

Порівняльні дослідження канадського вченого **У. Ламберта** особливостей виховання в 11 країнах і народах показали, що **строгість батьків більше залежить не від їх етнічної приналежності, а від їх соціального положення**. У всіх країнах батьки-робітники були схильні до більшої вимогливості, ніж представники середнього класу, що, мабуть, є функціональним для виховання слухняності у майбутніх найманих працівників, яким доведеться підкорятися і в дорослому житті. А в етнічному плані японські батьки були більш терпимі до дітей у всіх ситуаціях, окрім привчання дітей до гігієни. На другому місці — американські батьки, що проявляли більший лібералізм і терпимість, ніж європейці [4].

Таким чином, етнокультурна варіативність соціалізації та виховання дітей — це актуальна та багатогранна проблема, яка стосується впливу культурних традицій, цінностей та норм на процес формування особистості дитини, та потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Никоненко О.В. Монетарна соціалізація як соціально-психологічний феномен. Актуальні проблеми психології. Соціальна психологія. 2013. Вип. 6. Книга II. Т. XI. С. 146 -154.
2. Herskovits, Melville J. *Acculturation: the study of culture contact*. New York, J. J. Augustin. 1938. 230p.
3. Етнопсихологія/ Укладачі Ольховецький С.М. Ольховецький В.С. Умань: Видавничо-поліграфічний центр "Візаві". 2019. 155 с.
4. Lambert Wallace E. *Josiane F. Hamers, Nancy Frasure-Smith. Child rearing values :a cross-national study*. New York : Praeger Publishers, 1979. 430 p/